

تحول فکری در زندگی و اندیشه های ناصر خسرو

رضا عبادی جامخانه

نسیم احمدی

کانون فرهنگی تبلیغی تصویرگران
اندیشه و هنر

۱۳۸۹

سرشناسه : عبادی جامعانه ، رضا ، ۱۳۵۳ -

عنوان و نام پدید آور : تحول فکری در زندگی و اندیشه های ناصر خسرو (از مثنوی به خردورزی)

مؤلفین: رضا عبادی جامعانه، نسیم احمدی

مشخصات نشر: تهران: کانون فرهنگی تبلیغی تصویرگران اندیشه و هنر، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص.

شابک: 978-964-04-5451-0

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: ناصر خسرو، ۳۹۲-۴۸۱ ق. - نقد و تفسیر

موضوع: شعر فارسی - قرن ۵ ق. - تاریخ و نقد

شناسه افزوده: احمدی، نسیم

رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ق ۳ / ۱۷۷۵ PIR

رده بندی دیویی: ۸۷۱/۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۳۳۲۲۵

کانون فرهنگی تبلیغی تصویرگران اندیشه و هنر

تهران: نظام آباد جنوبی - خیابان برزگران - کوچه دهقانی - پست صادق بیگی - پلاک ۲ - واحد همکف

تلفن: ۷۷۵۷۷۸۷۳ - ۹۱۲۳۱۵۶۴۸۳

alirezazaburi@gmail.com

تحول فکری در زندگی و اندیشه های ناصر خسرو

رضا عبادی جامعانه، نسیم احمدی

دبیر مجموعه و ویراستار: علیرضا صبور

حروفچین و صفحه آرا: آسیه بنائیان

• چاپ اول: ۱۳۸۹، تهران • تعداد: ۱۵۰۰ نسخه • لنیوگرافی و چاپ: آتنا

ISBN: 978-964-04-5451-0

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۴-۵۴۵۱-۰

printed in Iran

همه حقوق برای نویسنده محفوظ است.

فهرست

۷	مقدمه
۱۰	فصل اول : زندگی و آثار ناصر خسرو
۱۱	شرح حال ، سبک ادبی و آثار حکیم ناصر خسرو قبادیانی
۱۴	سبک ادبی ناصر (شاعری و نویسندگی او)
۱۷	برخی ویژگی های نشر و نظم ناصر از دیدگاه محققین معاصر
۲۲	آثار ناصر خسرو
۲۷	بررسی مختصری از تحقیقات انجام شده پیرامون ناصر خسرو قبادیانی
۳۶	فصل دوم : بررسی علل تحول فکری ناصر خسرو قبادیانی
۳۷	عقاید و ویژگی های ناصر خسرو
۳۸	سیر تحول و دگرگونی زندگی ناصر خسرو
۴۰	وضعیت ناصر خسرو پیش از تحول فکری
۴۰	ناصر خسرو در دیوان حکومتی
۴۲	جلال و عزت ناصر نزد درباریان
۴۴	وضعیت مالی ناصر در دوران خدمات دیوانی
۴۵	مقام شاعری و دبیری ناصر در ایام خدمات دیوانی
۴۸	پایگاه ناصر در عرصه علم پیش از تحول فکری
۴۹	علوم یونانی
۵۱	علم حساب و هندسه
۵۲	موسیقی
۵۳	سفرهای ناصر خسرو پیش از تحول فکری
۵۴	مذهب ناصر خسرو پیش از تحول روحی
۵۵	احوال پیش از تحول ناصر از زبان خودش (تعابیر شاعرانه ناصر از ایام قبل از تحول)
۶۰	علل و نوع تحول فکری ناصر
۶۱	خوانب معروف ناصر

۶۶	روحیه حقیقت جو و کنجکاوی ناصر
۷۰	تقلید گریزی ناصر خسرو
۷۲	وضعیت سیاسی - اجتماعی عصر ناصر و تأثیر آن در تحول فکری
۷۷	مسعود غزنوی
۷۸	سیاست سلجوقیان
۸۰	تأثیر اوضاع سیاسی - اجتماعی جامعه بر تحول ناصر
۸۱	ایزازی ساختن دین به وسیله‌ی امرای حکومت
۸۴	برداشت ناصر خسرو از سیاست سلجوقیان و اثر آن بر انقلاب روحی ناصر
۸۷	خلاصه‌ای از عمده‌ترین دلایل تحول فکری ناصر
۸۸	برجسته‌ترین دلایل تغییر مسلک از سوی ناصر
۹۱	پیامدهای تحول ناصر
۹۳	تغاییر شاعرانه ناصر از عوامل موثر در تحولش
۹۶	سفر هفت ساله‌ی ناصر بعد از تحول، وضعیت ناصر خسرو بعد از تحول فکری
۱۰۰	بازگشت ناصر خسرو به وطن
۱۰۲	ناصر خسرو در مازندران
۱۰۳	ناصر در یمگان
۱۰۶	احوال ناصر پس از تحول در آینه آثارش
۱۰۹	هرگ ناصر خسرو
۱۱۰	بحثی در انتقادات ناصر از وضعیت عمومی جامعه
۱۱۳	ناصر خسرو، و ادبیات معترض
۱۱۸	نمونه اشعار ناصر خسرو پیش از تحول و پس از تحول فکری
۱۱۹	وضعیت ناصر خسرو پیش از تحول فکری و مذهبی از زبان خودش
۱۳۷	وضعیت ناصر خسرو بعد از رخداد عظیم تحول فکری و مذهبی
۱۴۲	بند و موعظه‌های اخلاقی
۱۶۴	پایان سخن

مقدمه :

تحول فکری و عقیدتی و تبعات ناشی از آن مسأله ای است که از بسیاری قرون گذشته گریبانگیر بشر بوده است. با بررسی این حالت درونی، جنبه های مختلف زندگی افراد درگیر با آن بهتر و علمی تر شناخته می شود. پژوهش حاضر نیز به این نیت که افراد مورد بحث را عمیق تر شناسایی کند، شکل گرفت. چرا که این ویژه گی اندیشه ها و مسلماً آثار اثرگذار آنان را نیز شفاف سازی خواهد کرد.

در سال های اخیر به دلیل ادغام ادبیات با علوم جامعی همچون روان شناسی، جامعه شناسی، مسائل فرهنگی و تاریخ و... کنکاش در چنین رخدادهایی - تحولات فکری و اعتقادی - بیشتر در جامعه ی مطالعاتی سوسو می زند. با تحقیقاتی این چنینی چهره ی بارزتری از تاریخ جوامع گوناگون، رویدادهای سیاسی اعصار مختلف یک جامعه، فرهنگ طایفه های گوناگون یک کشور، اعتقادات مذهبی و حتی خرافاتی مردمان ادوار مختلف تاریخ و بسیاری مسائل نهفته ی دیگر ارائه خواهد شد که در نهایت منفعت جامعه ی علمی را در پی خواهد داشت.

برخی از بزرگان دنیای ادبیات و عرفان و حتی دیگر علوم، در زندگی شان یک پیامد مشترک را به نوعی تجربه کردند. این مسأله آنان را درگیر وقایع هنجار و نابهنجار گوناگونی کرده

است. به عبارت ساده تر جرقه ای ذهنی - که البته خود محصول بسیاری مسائل اجتماع معاصر آن فرد بود - در زندگی باعث گردید تا این افراد، مسیر افکار و ذهنیات خود را نسبت به جهان پیرامون، جامعه ی موجود در آن، نوع زندگی خود، مذهب و ... تغییر دهند. در طول تاریخ افراد متعددی دستاویز این هیجانات فکری و پیامدهای ناشی از آن بودند که البته به نوعی از این طریق در جامعه ی اطراف خود نیز تأثیر گذار بودند.

اهمیت این گونه پژوهش ها کاملاً واضح است. جامعه ی علمی جهت روشن شدن ابهامات موجود در زندگی و اندیشه های متفکران هر عصر تاریخی، به این گونه دستاوردها نیازمند است تا بلکه گوشه ای از این نتایج بتواند حتی به اندازه ی ذره ای زوایای پنهان این جنس زندگی ها را مبرهن تر سازد. مسلماً در این پژوهش زندگی بعد و قبل تحول نیز مستلزم بررسی است تا چهره ی هر شخصیت به طور دقیق و مجزا در هر یک از ادوار زندگی روشن شود و ابهامی برای خواننده باقی نماند. در ادامه این روند مسلماً سؤالاتی نیز محقق می شود:

- علت های اساسی تحول روحی هر شخصیت به چه حیطه هایی محدود می شود؟

- عوامل برجسته ی تاریخی و اجتماعی اثرگذار در حدوث چنین حالاتی چه بود؟

که بی شک پاسخ این سؤالات پس از اتمام تحقیق روشن می گردد. درباره ی علل تحول فکری افراد بزرگ جامعه تاکنون تحقیقات ارزشمندی صورت گرفته است. اما با این حال باز

هم حرف های ناگفته بسیاری وجود دارد که عدم حضور آن ها در جامعه ی علمی کاملاً محسوس است. این گونه تحقیق ها معمولاً سطح شناخت مخاطبان را نسبت به افراد مورد بحث بالا می برد و در دنیای علم، بحث های جدید بی شماری را وارد می کند که به نوبه ی خود می تواند در آینده موضوع پژوهش های دیگری واقع شود. همچنین جامعه ی تاریخی ایران را به دنیای ادبیات نزدیک تر می گرداند. مراکز آموزشی مختلفی نظیر: دانشگاه ها، پژوهشکده ها، مراکز اشاعه ی آموزه های فرهنگی و به طور کلی علاقه مندان به این گونه ها بحث ها می توانند از دست یافتن های این تحقیق بهره مند شوند. در خصوص آثار و اندیشه های ناصر خسرو - متفکر برجسته ایرانی - تحقیقات گسترده و پرتمیری انجام پذیرفته، اما علل موثر در مساله ی تحول فکری وی تاکنون به صورت پی در پی و مقایسه ای تحت یک عنوان و یک پژوهش خاص انجام نپذیرفته است. از این جهت می توان به نو بودن این تحقیق پی برد. گذشته از این کاملاً واضح است که چنین پژوهشی در شناخت بهتر شخصیت بزرگان، افکار، موقعیت اجتماعی، وقایع مهم و اثر گذار تاریخی، اوضاع مذهبی عصر، سیاست پادشاهان و وزرای بزرگ ایرانی، وضعیت عارفان و صوفی گرایی در آن اعصار و بسیاری نتایج دیگر موثر است.